

สนทนากับ ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

เมื่อเอ่ยชื่อ หม่อมหลวงบุญเหลือ หรือ อาจารย์บุญเหลือ ย่อมเป็นที่รู้จักกันทั่วไป เพราะนอกจากจะเป็นผู้เชี่ยวชาญทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เป็นผู้มีความสำคัญในด้านการเรียนการสอน และจัดวางหลักสูตรภาษาของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ท่านยังเป็นนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ปัจจุบันนี้แม้จะมีอายุมากแล้วก็ยังกระฉับกระเฉง มีงานล้นมือ วันที่นัดพบท่านก็อยู่ระหว่างเตรียมร่างหลักสูตรภาษาไทยให้กระทรวงศึกษาธิการ จากการนัดพบครั้งนี้ท่านได้กรุณาให้ข้อคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาอังกฤษไว้หลายประการ

— อาจารย์มีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับหลักสูตรใหม่ภาษาอังกฤษของกระทรวงศึกษา

“หลักสูตรภาษาอังกฤษนี้มันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ไม่กี่มากน้อย การเรียนขั้นต้นมันต้องทำตามเดิมที่เราเคยทำกันมา เช่นว่าเรียนจำนวนคำเท่านั้นเท่านั้น เรียนโครงสร้าง และพยายามให้เกิดทักษะ เข้าใจศัพท์ จำประโยคได้”

— มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ่อยไหมคะ

“ตั้งแต่ 03 พึ่งมาเปลี่ยน 23 นี้เอง 20 ปี” อาจารย์ลงเสียงหนักให้เห็นว่านานจริง
“หลักสูตรไม่สำคัญหรอกมันก็แค่นั้นแหละ เนื้อหาเก่า ใช้คำใหม่เท่านั้น”

— เกี่ยวกับการเรียนภาษาอังกฤษเป็นวิชาเลือกล่ะคะ

“ให้เด็กมันก็จะได้รู้สึกว่ามันถูกบังคับ พ่อแม่ก็เกิดความรู้สึกว่าเป็นคนเลือกให้ลูกเอง เด็กก็รู้สึกว่ามันเองเป็นผู้เลือกเรียน ถ้าแกไม่ยอมเรียนภาษาอังกฤษจะไปเลือกภาษาอื่นก็ได้แต่ผลทางปฏิบัติมันออกมาเกือบเหมือนเดิม ทั้งประเทศไทยมีคนเลือกภาษาฝรั่งเศสประมาณ 30 คน นอกนั้นเลือกอังกฤษหมด”

– ทำไมการเรียนภาษาอังกฤษที่ผ่านมาของเราจึงไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร มีเด็กเป็นจำนวนมากที่เรียนภาษาอังกฤษมานานับสิบ ๆ ปีแล้วใช้การไม่ได้

“อันนี้มันเป็นกันทั่วโลกนะไม่เฉพาะแต่ประเทศเรา การเรียนภาษาที่สองถ้ามันนั่งเรียนอาทิตย์ละ 5 ชั่วโมง มันไม่ได้ผลหรอก ดิฉันเคยไปฮ่องกงมีคนขนาดอินสเปกเตอร์ (inspector) มาคุยด้วย ครั้งแรกคิดว่าพูดภาษากว้างๆ ฟังตั้งนานถึงได้รู้ว่าแกพูดอังกฤษ การจะเรียนภาษาที่สองให้ได้ผลมันต้องเรียนแบบเข้มข้น (intensive) สักระยะหนึ่ง จนรู้สึกภาษาแน่นมันซึมเข้าสู่ร่างกาย นี่ก็คิดออกมาเป็นภาษานี้ ภาษาวิชาการเขาเรียกว่ามี สกิล คอนโซลิเดชัน (skill consolidation) คือ ทักษะมันเป็นปีกแผ่นแล้วทีหลังจะเพิ่มเติมอะไรก็เพิ่มเติมได้”

– เราจะมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้วางไปในแนวนี้บ้างไหมคะ

“มันยังไม่เข้าใจกันค่ะ ผู้ที่มีอำนาจบริหารการศึกษายังไม่เข้าใจเรื่องนี้ แล้วก็ไปโทษว่าครูไม่ดี หนังสือไม่ดี การสอนไม่ดี แท้จริงแล้ว เอ็กโพสเชอร์ (exposure) มันยังไม่พอ”

– ครูผู้สอนรู้สึกบ้างไหมคะว่า การสอนภาษาอังกฤษล้มเหลว

“ครูทั่วไปไม่รู้สึกรอกค่ะ สอนหนังสือได้จบเล่ม ครูจบนะ นักเรียนจะจบไม่จบไม่รู้แหละ ครูออกข้อสอบ นักเรียนสอบเสร็จ ก็เป็นอันว่า ประสบความสำเร็จ”

เราในฐานะอดีตนักเรียน เจอวิชาประเภท “ครูจบนะ” แต่นักเรียนถึงไหนไม่รู้มามากเหมือนกัน

– นอกจากการวางหลักสูตรแล้วมีสาเหตุอื่นอีกไหมคะ ที่ทำให้ภาษาอังกฤษของเด็กไทยไม่ดีเท่าที่ควร

“เด็กเขาขาดแรงจูงใจ (motivation) ต่างประเทศเขาทดลองกันแล้วว่า การเรียนภาษาต้องอาศัยความถนัด (aptitude) คือความถนัดทางธรรมชาติกับแรงจูงใจ ซึ่งมีความสำคัญมากกว่าความถนัด เช่น สมมุติว่าคนไม่ถนัดการเรียนภาษา แต่ถ้าไม่รู้ภาษานั้นก็จะซื้ออาหารไม่ได้

คน ๆ นั้นก็ต้องเรียนภาษาที่จำเป็นนั้น สังเกตดูซิคะเด็กไทยแถวเชียงใหม่ พักยา ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวจะสนใจเรียนภาษาอังกฤษ เพราะว่าแกได้ใช้ไต่ยีนอยู่เสมอ ๆ ส่วนเด็กในถิ่นที่ร้อยบีไม่เคยเจอฝรั่งแกจะไม่ค่อยสนใจ ไม่มีแรงจูงใจให้อยากรู้หรืออยากเรียน”

– ทางค่านครู มาตรฐานของครูภาษาอังกฤษตอนนี้เป็นอย่างไรบ้างคะ

“เรื่องนี้เป็นปัญหาหนักๆ เป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้การเรียนภาษาอังกฤษล้มเหลว คือครูเองแกก็ไม่รู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด ก็สอนเด็กมาผิด ๆ เด็กบ้านคิดนเองกลับมาบ้านออกเสียงผิดๆ เราก็ไม่รู้จะแกยั้งใจ จะบอกว่าครูสอนผิดก็เที่ยวไปแกไม่เชื่อครู **ตราบใดที่ครูเองยังเขียนประโยคผิด ออกเสียงผิดแกก็จะสอนเด็กให้รู้ไอ้ที่ถูกต้องได้ยาก ครูอังกฤษต้องพูดอังกฤษได้ด้วยสำเนียงที่ถูกต้องพอสมควร ลงแอกเซ้นท์ (accent) ถูก ลงหนักเบาถูก** ขนาดอาจารย์มหาวิทยาลัยคิดนเดินผ่านห้อง ไต่ยีนเสียงดริลล์ (drills) อีส (is) ออฟ (of) ทังลันทังๆ ที่คำพวกนี้ไม่สเตรส (stress) อีกอย่างหนึ่งครูกวจะอ่านภาษาอังกฤษได้ในระดับหนึ่ง ถ้าอ่านโนเวล (novel) ก็ไม่ต้องให้ถึงขนาดจอห์น อัฟไคค์ (John Updike) แต่ก็ควรจะให้ได้ระดับ แกรห์ม กรีน (Graham Green) แล้วก็อ่านได้เร็วพอสมควร”

ไต่ยีนอาจารย์พูดแล้วต้องหันมามองตัวเอง เราก็ครูสอนภาษาอังกฤษคนหนึ่ง เวลาสอนปากเปล่าเป็นอย่างไรที่ท่านอาจารย์ว่าหรือเปล่านั้น

– เราจะมิต่างแกไช้อย่างไรบ้างคะ

“มันก็ทำได้หลายอย่าง อย่างหนึ่งต้องปรับปรุง หลักสูตรครูตามโรงเรียนฝึกหัดครูให้สอดคล้องกับหลักสูตรนักเรียนของกระทรวงศึกษาฯ ตอนนั้นมันยังไม่ประสานกัน ฝึกหัดครูเองก็ยังไม่กระจ่างเรื่องภาษาศาสตร์ ไม่รู้ว่าภาษาศาสตร์นั้นจำเป็นจะต้องรู้หรือเปล่า และรู้แค่นั้นมีบทบาทยั้งใจ อีกอย่างหนึ่งคือ การวัดผล แล้วก็วิธีฝึกทักษะ เราต้องรู้ว่าเวลาไหนเราฝึกทักษะรับ หรือ ทักษะแสดงออก”

– ทักษะต่าง ๆ ที่สอนในโรงเรียนนี้เป็นอย่างไรบ้างคะ

“นี่ก็เป็นปัญหาอีก เพราะครูแกไม่รู้ว่ แต่ละทักษะจะต้องสอนอย่างไร ถ้าจะสอนให้เด็กอ่าน ‘เป็น’ จะต้องสอนอย่างไร ต้องสอนครูให้รู้จักมุ่งหมายของงานที่ตัวเองทำ”

– ครูที่กำลังสอนอยู่ปัจจุบันนี้เราจะมีทางปรับปรุงมาตรฐานอย่างไรใหม่คะ

“ทำนะมันควรจะทำ แต่กำลังมันไม่พอ เช่น วิทยาลัยครูนะนะ ควรจะอบรมบัณฑิตของตัวแก้ไขส่วนที่บกพร่องแล้วจึงส่งไปสอน กรมการฝึกหัดครูก็ควรจะให้มีการทดสอบความรู้ครูและจัดฝึกอบรม”

– เป็นไปได้ไหมคะที่เราจะจัดศูนย์กลางทดสอบและฝึกอบรมครู

“บริติช เคาน์ซิล (British Council) เขาก็จัดมาหลายปีแล้วนะ แต่มันก็ไม่ทั่วถึง คนที่มีความรู้ความสามารถของเราก็อยู่กระจัดกระจาย ตอนที่เรามีศูนย์ภาษาอังกฤษของทบวงมหาวิทยาลัย มันก็ทำท่าจะกระตั้ง อาจารย์มหาวิทยาลัยที่สอนภาษาอังกฤษก็ได้พบหน้ากันเกือบทั่วได้เรียนรู้อะไร ๆ ให้ความเข้าใจผิดก็ถูกขจัดไปเกือบหมด แต่แล้วก็ต้องยุบไปไว้สถาบันภาษาจุฬาฯ”

อาจารย์พูดถึงตรงนี้คงสงสารอาจารย์สถาบันที่นั้งอยู่ตรงหน้า ท่านรีบเสริมว่า

“แล้วตอนนั้นสถาบันของจุฬาฯ ก็เพิ่งตั้งเนื้อตั้งตัวสอนนิสิตวิธีใหม่ เอาแรงไปลงทางนั้นถ้าจะไปอบรมครูอื่น ๆ ก็ยังไม่มีกำลัง”

ความจริงสถาบันภาษาก็มีนโยบายที่จะทำอยู่เหมือนกัน มีการจัดอบรมภาคฤดูร้อนให้กับอาจารย์ผู้สนใจและอบรมบุคลากรของจุฬาฯ

– อาจารย์ต้องการให้มีศูนย์ฝึกอบรมใช้ไหมคะ

“ควรจะมีค่ะ In-Service Training Center ระดับชาติ ให้บริการครูทั่วประเทศ มี Standardized Test ทดสอบคนที่มาเป็นครูภาษาอังกฤษ ถ้าเขามีจุดบกพร่องตรงไหนก็อบรมแก้ไข จัดโปรแกรม (program) ให้ครูเข้ามาทดสอบและอบรมฟื้นฟูความรู้ให้แก่คืนตัวก้าวหน้าวิทยาการใหม่ ๆ อยู่เสมอ โครงการฝึกหัดครูของเราจะต้องรวมกันให้ได้ระดับชาติ ทุกวันนี้สรีนทรินทร์ ๆ ทำอย่าง จุฬาฯ ทำอย่าง เชียงใหม่ทำอย่าง เราไม่จำเป็นต้องสอนเหมือนกันแต่ต้องเข้าใจกันในหลักการ ตอนนั้นคนกำลังสงสัยว่าต้องรู้ภาษาศาสตร์หรือไม่รู้แค่ไหน ใ้รู้ นะมันต้องรู้ พอให้พูดกันรู้เรื่องไม่ต้องรู้ขนาดทำวิจัย ฝรั่งเศสทำไปหมดแล้ว”

– อาจารย์คิดว่าวิธีการสอนใหม่ ๆ ช่วยได้มากไหมคะ เช่น Pedagogical Grammar

“ช่วยได้ค่ะ ช่วยประหยัดเวลา เรียนแบบรัฐจัดประสงค์ Pedagogical grammar นี้มันเป็นไวยากรณ์สำหรับครูสอนนักเรียนไม่ได้เป็นทฤษฎีทางภาษาศาสตร์หรูหรา ถ้าเป็นชั้นมัธยม

เขาก็ถือการสื่อสาร ถ้าเด็กจะใช้ภาษาสื่อสารเรื่องอะไรก็เอาใจใส่สิ่งนั้น แต่ก่อนสอนมุ่งให้เด็กรู้ภาษาอังกฤษดี อ่านหนังสืออะไรอ่านได้แต่ตอนนั้นตัวเองแคบเข้ามาถ้าเด็กจะประกอบอาชีพค้าขายไหนก็สอนให้เหมาะสม เช่น ถ้าเด็กจะทำงานโรงแรมก็เรียนภาษาอังกฤษเกี่ยวกับโรงแรม ถ้าจะเป็นมัคคุเทศก์ก็ต้องรู้มากหน่อย ต้องเรียนกว้างขวางให้พูดจากับนักท่องเที่ยวได้”

– การเรียนด้วยตนเอง (individualized instruction) ที่สถาบันภาษาฯ ทำอยู่ อาจารย์คิดว่าอย่างไรคะ

“ก็ทำได้นะ แต่ต้องมีการฝึกหัดครูอาจารย์กันบ้างก่อน เพราะบทบาทจะเปลี่ยนแปลงไป และต้องมีความเข้าใจในวิธีการวัดผล คราวนี้มันก็ต้องมีข้อเสียบ้าง เด็กบางคนแก้ทำอะไรด้วยตนเองไม่ได้ ต้องถูกบังคับเราต้องกำหนดให้จบบทนั้นบทนี้ในเวลาที่กำหนด ข้อสำคัญต้องจัดสอบบ่อย ๆ ถ้าสอบไม่ได้ต้องย้อนกลับไปทบทวน”

– ที่สถาบันภาษาสอนก็มีการสอบบ่อย ๆ แต่ไม่มีการเก็บคะแนนอาจารย์คิดว่าควรจะเปลี่ยนเป็นเก็บคะแนนใหม่คะ

“ลำบากนะ ถ้าเก็บคะแนนอาจจะเกิดปัญหาเด็กตกเพราะคะแนนเก็บ ถ้าปล่อยให้แกเรียนไปสักพักแกจะชินไปเอง เกิดรู้ขึ้นมาว่า เราต้องเรียนนะ ไม่งั้นก็จะขาดทุนเพื่อน เขารู้แล้วเราไม่รู้”

– นอกจากเทคนิคการสอนแล้ว อาจารย์คิดว่าอุปกรณ์การสอนมีบทบาทมากไหมคะ

“ใช้บทบาทน่าจะไม่มากเพราะเราไม่ยอมให้มันมี ความจริงอุปกรณ์มันช่วยนะจะใช้เทปเปิดให้เด็กได้ฟังเสียงของเจ้าของภาษาจริง ๆ หรือเมื่ออบรมจบกลับไปใช้วิทยุโรงเรียนซึ่งเขาจัดทำรายการช่วยเหลืออยู่แล้ว ดิฉันเคยไปกับพวกศึกษานิเทศก์ทางวิทยุ ไปตามต่างจังหวัดเรียกครูมาตกลงเลยว่า ถ้าเราทำรายการสอนภาษาอังกฤษให้ครูจะใช้สอนเด็กใหม่ ครูจะพบกับนักเรียนได้ใหม่ว่าครูอยากให้นักเรียนพูดภาษาอังกฤษได้ดีกว่าครู นักเรียนได้ฝึกหัดจากเสียงของเจ้าของภาษา ครูจะช่วยอธิบายกฎเกณฑ์ให้ ครูบางคนบอกว่าทำได้ แต่บางคนพอเปิดวิทยุ..... เอไอ้คนนี้ออกเสียงไม่เหมือนเรา เลิกใช้ดีกว่า เป็นอย่างนั้นก็มาก”

– มีปัญหาเรื่องเงินที่จะซื้ออุปกรณ์บ้างไหมคะ

“เงินมีนะคะ” อาจารย์ขึ้นเสียงสูงเน้นให้เห็นว่ามีจริง ๆ และคงจะมากด้วย “แต่เขาเห็นว่าไม่จำเป็นเขาก็ไม่ใช้ มันติดขัดเรื่องอื่น ๆ มันพัคพาไม่ได้ทำสักที คือเราไม่ยอมเสียเวลา

เป็นระยะ ๆ สมมติว่าเราจะสอนช่วงฤดูร้อนฝึกให้เด็กได้ยินได้ฟังภาษาอังกฤษให้คุ้นเคย เราก็ทำไม่ได้ คนอยากทำไม่มีผู้ช่วย คนมีผู้ช่วยอุดมสมบูรณ์ไม่ยอมทำ ไปทำนิทรรศการอะไรต่ออะไรไปโน่น”

เสียง “ไปโน่น” ของอาจารย์ฟังแล้วรู้สึกจะไปไกลจนกู่ไม่กลับ

– นอกจากตัวผู้สอนและอุปกรณ์แล้วทางด้านตัวผู้เรียนมีบทบาทแค่ไหนคะ อายุเท่าไรที่เหมาะสมสำหรับการเรียนภาษา

“อายุไม่สำคัญเท่ากับแรงจูงใจ (motivation) อย่างที่พูดมาแล้ว แต่ถ้าพูดถึงวัยเด็กจริง ๆ แล้ว เด็กเล็ก ๆ ระดับ ป. 5 จะเรียนภาษาได้ดีกว่าผู้ใหญ่หรือวัยรุ่น แก่จะสนุกสนานกับการออกเสียงการเลียนแบบ แต่พวกวัยรุ่นมันซึ่กระดากแล้วชอบดื้อดิ่ง ไม่ชอบทำตามผู้ใหญ่ ไม่ชอบความซ้ำซากจำเจ แต่การเรียนภาษามันจำเจ ต้องเลียนแบบ จะไปคิดเอาเอง แต่งประโยคเอาเองตามอำเภอใจไม่ได้ การเริ่มเรียนมัธยม 1 ถ้าได้ครูเก่งรู้จักทะล่อมก็ดีไป ถ้าครูไม่เก่งก็จะสอนไม่ได้ผลสอนเด็กต้องสอนให้แถมสนุก แต่ถ้าสอนผู้ใหญ่ต้องให้เขารู้สึกว่าได้ประโยชน์ได้เรียนรู้”

– การเอาเจ้าของภาษา (native speakers) มาช่วยสอนนี่อาจารย์คิดว่าได้ผลแค่ไหนคะ

“ก็ซึ่ซึ่ ให้เด็กแก่ได้เห็นได้ยินได้ฟัง เป็นการเรียนจากของจริง ให้แก่ได้ยินจากปากคนจะได้รู้สึกภาษาที่มีตัวตนอยู่นะ ไม่ใช่ภาษาตาย การใช้เจ้าของภาษานั้นมีหลายระดับ ชั้นผู้เชี่ยวชาญพวกนั้นเราอยากมีไว้สำหรับช่วยเรา เราคนไทยถึงจะเชี่ยวชาญยังไงก็ไม่เหมือนเจ้าของภาษา พวกเขาอยู่ในวงการ ศึกษาค้นคว้าใหม่ ๆ พวกนั้นก็เข้ามาประจำอยู่ตามกระทรวงและมหาวิทยาลัย พวกที่สองคือ พวกที่เก่งพอ ๆ กับเรา” เรา” ในที่นี้คงจะทำหน้าที่เป็นบุรุษที่หนึ่งเอกพจน์ หมายถึงตัวผู้พูดเอง “ไม่ต้องเก่งกว่าเราแต่เขารู้ภาษาเขา เวลาเราไม่แน่ใจติดขัดเขาก็จะได้ช่วย ที่ซึ่อีกพวกหนึ่งก็พวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ ว่องไวใช้งานได้มาก ไม่ต้องมีความรู้เท่าเราแต่ยินดีที่จะทำตามคำแนะนำ ไม่ทำตามอำเภอใจเข้ากับครูและนักเรียนได้ พวกนี้เราก้ส่งออกไปสอนแต่ควรจะสับเปลี่ยนกันไป จะให้มีประจำทุกโรงเรียนย่อมเป็นไปได้สู้ค่าใช้จ่ายไม่ไหว แต่ตามวิทยาลัยครูและมหาวิทยาลัยควรมีทุกแห่ง”

– รบกวนถามอาจารย์มาหลายคำถามแล้ว มีอะไรที่อาจารย์ต้องการจะฝากไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนบ้างไหมคะ

“ที่อยากจะฝากไปคือ ทำอย่างไรครูโรงเรียนราษฎร์ถึงจะได้เพิ่มเติมความรู้ให้มากกว่าที่มีอยู่ตอนนี้สักหน่อยเวลานสอนเสียเวลาสัก 90 เปอร์เซ็นต์กระมัง เพราะว่าสอนประโยคผิด ๆ ออกเสียงผิด ๆ แล้วก็ไ้การคัดลายมือเนะเนะยังโบราณอยู่ครั้งไหนก็ไม่ทราบ เขามีสมุคชายให้นักเรียนเขียนเป็น Longhand อย่างสมัยที่ฉันเรียนนะ นี่ฉันอายุ 70 แล้วนะ ไ้เด็กของเราอายุ 7 ขวบ ยังต้องเรียนเหมือนเรา แหมมันเสียเวลา ถ้าจะสอนแบบผิด ๆ หรือสอนอะไรที่มันเสียเวลาอย่าสอนดีกว่า แต่ถ้าจะไปห้ามเค้าก็จะเกิดปฏิกิริยา เราต้องมีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพมาก ๆ อยู่นาน ๆ กระทรวงศึกษาต้องมีบุคลากรเรื่องเข้าใจกัน มหาวิทยาลัยและแหล่งผลิตครูอื่น ๆ ก็ต้องพบปะกัน พวกอาจารย์ใหญ่โรงเรียนหลวงโรงเรียนราษฎร์ก็ต้องมารู้จักพูดคุยแก้ปัญหาการเรียนการสอน ต้องทำงานให้สอดคล้องกันไม่ใช่ต่างคนต่างทำ”

เราอ้อลาจากอาจารย์มาพร้อมกับข้อคิดที่ท่านฝากไว้ ความเข้าใจ ความสามัคคี การร่วมมือกันทำงานจะยังให้สำเร็จในทุกสิ่ง เราได้แต่ฝากความหวังไว้ว่าในอนาคตอันไม่ไกล บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนภาษาจะได้ตื่นตัว ร่วมมือกันฟื้นฟูอุปสรรคทั้งหมด เด็กไทยจะมีความรู้ภาษาต่างประเทศดีพอที่จะค้นคว้าวิชาการให้ก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศทั้งหลาย